УДК 336.2+339.9

О. Ю. Подмарьов,
аспірант, Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі, м. Київ

СУЧАСНИЙ СТАН ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ УКРАЇНИ — ПОДАТКОВИЙ АСПЕКТ

O. Y. Podmaryov,
postgraduate student of international Finances department of Ukrainian State University of Finances and International Trade. Kyiv

CURRENT STATE OF THE INVESTMENT CLIMATE IN UKRAINE — THE TAX ASPECT

Досліджено сучасний стан інвестиційного клімату в Україні. Висвітлено роль податкової політики в активізації інвестиційних процесів. Розглянуто інструменти податкового стимулювання інвестиційної діяльності в Україні, запропоновано рекомендації щодо їх удосконалення.

The current state of the investment climate in Ukraine is investigated. The role of tax policy in investment processes is revealed. Instruments of tax incentives of innovation and investment activity in Ukraine are considered, recommendations for their improvement are offered.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, податкова політика, інвестиції, інвестиційний клімат, податкове стимулювання.
Key words: investment, tax policy, investment, investment climate, tax incentives.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Визначальним завданням державної політики у сфері інвестиційної діяльності є формування сприятливого інвестиційного клімату.

Інвестиційний клімат — сукупність економічних, правових, регуляторних, політичних та інших факторів, які в кінцевому рахунку визначають ступінь ризику капіталовкладень та можливість їх ефективного використання.

Оцінка інвестиційного клімату — це загальна атмосфера розуміння економічної ситуації та потреби в залученні додаткових ресурсів, яка панує в різних сферах соціально-економічного розвитку держави, регіону.

Сьогоднішнє формування сприятливого інвестиційного клімату в державі позначиться на її майбутньому.

Ефективна інвестиційна діяльність прямо залежить від стану інвестиційного клімату країни. У вітчизняній економіці триває глибока інвестиційна криза, вихід з якої є життєво важливим для України. Непривабливість інвестиційного клімату України обумовлена нестабільною політичною та економічною ситуацією; відсутністю стабільних мотивацій для ведення прозорої господарської діяльності.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання щодо формування та оцінки інвестиційного клімату знайшли відображення у роботах вітчизняних науковців: В. Мельника, О. Носової, А. Пересади, А. Поручника, О. Рогач, В. Савчука, А. Філіпенка, О. Шаповалова, О. Шниркова В. Геєць, Т. Єфименко, В. Зятковського, Ю. Іванова, І. Луніна, В. Опаріна, А. Соколовської та інші.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Дати оцінку інвестиційному клімату; виділити чинники, які впливають на інвестиційний клімат та знайти шляхи його покращення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Усталений розвиток економіки України потребує масштабного залучення інвестиційних ресурсів. Це обумовлене, по-перше, незадовільним станом матеріально-технічної бази вітчизняних товаровиробників та надзвичайно високим рівнем зношування основних засобів промисловості, а по-друге, необхідністю відповідного інвестиційного забезпечення інноваційних процесів, що виступає обов'язковою передумовою підвищення рівня національної конкурентоспроможності. Виходячи з цього, завдання створення сприятливого інвестиційного клімату є одним із пріоритетів економічної політики держави [7, с. 120].

На сучасному етапі розвитку України внутрішні інвестиційні ресурси становлять відносно незначну частку, тому важливу роль для економічного зростання країни відіграє іноземне інвестування у вигляді прямих іноземних інвестицій, які є важливим засобом забезпечення прогресивних структурних зрушень завдяки своїй ролі у впровадженні нових технологій та модернізації економіки.

Потреба в іноземних інвестиціях для України обумовлена тривалим періодом спаду національного виробництва, різким зниженням рівня доходів більшої частини населення, недостатністю капіталізації української банківської

системи, що обмежує можливості здійснення масштабних інвестиційних проектів.

До стримуючих чинників інвестиційної привабливості України можна віднести:

— мінливість законодавчої бази;

— ненадійність банківської системи;

— обмеженість потенціалу залучення іноземних інвестицій у країну, яка обумовлена широкомасштабною приватизацією державних підприємств;

— недосконалість податкової системи;

— надмірне податкове навантаження;

— недієздатність системи правового й економічного захисту інвесторів.

За даними Держкомстату, у 2012 році в економіку України іноземні інвестори вклали 6,013 млрд дол. США прямих інвестицій, що на 7,2% менше від показника за 2011 рік (6,480 млрд дол.).

Загальний обсяг внесених з моменту інвестування в економіку України прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) на 1 січня 2013 року становив 54,462 млрд дол., що на 8,2% більше порівняно з обсягами інвестицій на початок 2012 року, і з розрахунку на одного українця становить 1 199 дол.

Інвестиції надходили зі 130 країн світу. Найбільші країни-інвестори на 31 грудня 2012 року: Кіпр — 17275,1 млн дол. (31,7%), Німеччина — 6317,0 млн дол. (11,6%), Нідерланди — 5168,6 млн дол. (9,5%), Російська Федерація — 3785,8 млн дол. (7,0%)

За даними Держкомстату, загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, спрямованих в українську промисловість, становить 17,167 млрд дол. (31,5% загального обсягу), у фінансовий сектор — 16,106 млрд дол. (29,6%).

Заборгованість українських підприємств за кредитами і позиками, торговими кредитами та іншими зобов'язаннями (боргові інструменти) перед прямими іноземними інвесторами на 1 січня 2013 р. становила 9,582 млрд дол.

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерний капітал і боргові інструменти) на 1 січня 2013 р. становив 64,044 млрд дол.

Обсяг прямих інвестицій (акціонерний капітал) з України в економіку країн світу на 1 січня 2013 р. становив 6,482 млрд дол., у т.ч. в країни ЄС — 6,046 млрд дол. (93,3% загального обсягу), у країни СНД — 340,6 млн дол. (5,2%), в інші країни світу — 95,3 млн дол. (1,5%).

Загальний обсяг прямих інвестицій (акціонерного капіталу і боргових інструментів) з України в економіку країн світу становив 6,713 млрд дол.

За підсумками рейтингу Світового банку "Ведення бізнесу 2013" (Doing Business 2013) Україна поліпшила бізнес-клімат і посідає 137 місце серед 185 країн за показниками легкості ведення бізнесу (минулого року країна була на 152 місці) і увійшла до списку із 23 країн світу найбільших реформаторів умов ведення бізнесу у 2011—2012 роках, який оцінює даний рейтинг.

Але інвестиційна привабливість України у світі є досить низькою. Журнал "Newswek" провів дослідження інвестиційної привабливості 100 країн світу. Для визначення рейтингу використовується специфічна методологія оцінювання за 5 категоріями: освіта, медична система, якість життя, динамізм економіки і політичне середовище. У цій категорії Україна посіла лише 66 місце, поступившись навіть Казахстану, Білорусії, Азербайджану та ін.

Система державної підтримки інвестиційної діяльності поєднує різні методи державного регулювання, що передбачає різні напрями створення необхідних умов та заохочення суб'єктів інвестиційної діяльності.

Особливе місце серед методів державної підтримки інвестиційної діяльності займає податкова система держави, за допомогою якої держава може реально зацікавити інвесторів та реципієнтів інвестицій шляхом зниження податкового навантаження, що сприятиме інтенсифікації інвестиційних процесів [3, с. 46].

У практиці оподаткування існує кілька факторів, які впливають на залучення іноземних інвестицій в національну економіку. Серед них можна виділити: загальний рівень оподаткування, ставка податку, прозорість системи оподаткування, база оподаткування.

У національній економіці існує ряд перешкод, які можуть обмежувати інвестиції й ефективний попит на них. На думку експертів Світового банку, основними перешкодами для підвищення привабливості в очах як іноземних, так і внутрішніх інвесторів є обтяжливі регуляторні процедури, зокрема:

— складність адміністрування податків;

— кількість і складність отримання дозволів;

— технічне регулювання (сертифікація і стандартизація);

— перевірки органів державного нагляду.

Слід зазначити, що інвестори при виборі об'єкта інвестування керуються певними умовами: отриманням прибутку та захищеністю вкладів. Але на сьогодні в Україні жодна з цих умов не виконується повністю. Тому для покращення інвестиційного клімату в Україні та активізації припливу іноземного капіталу в країну доцільно реалізовувати державну політику, яка здійснювалася б за такими напрямами:

— удосконалення нормативно-правової бази підприємницької та інвестиційної діяльності;

— зниження податкового тягаря на інвестора;

— підвищення рівня надійності та фінансової стійкості національної банківської системи як на внутрішньому, так і на міжнародних ринках;

— удосконалення системи корпоративного управління;

— реформування податкової системи України.

Основними показниками, які характеризують вплив податкової політики на формування інвестиційного клімату, є загальний рівень оподаткування у країні; індикатор кількості податкових платежів на рік; стабільність податкового законодавства; податкове навантаження на стандартне підприємство; прозорість системи оподаткування.

Загальний рівень оподаткування у країні характеризується "податковим коефіцієнтом", який широко використовується в міжнародних порівняннях податкових систем та розглядається як узагальнюючий показник тих змін, що відбуваються в національній податковій системі протягом певного часу. Розраховується цей коефіцієнт як відношення суми податків, включаючи платежі до позабюджетних соціальних фондів, до ВВП.

Слід відмітити, що рівень податкового навантаження, визначений як відношення податкових бюджетних надходжень до ВВП, в Україні за роки постійно змінювався. Якщо аналізувати тенденцію за 2009—2010 роки, то помітно, що відбувалось зменшення податкового навантаження. Так, у 2010 році рівень бюджетного податкового навантаження становив 21,4 %, що на 1,4 % менше, ніж у 2009 році та на 2,6 % менше, ніж у 2008 році (табл. 1). Однак, як показують розрахунки, у 2011 році податкове навантаження досягло рівня — 25,5%.

Аналіз рівня податкового навантаження в Україні за допомогою даного коефіцієнта вказує на те, що він є досить низьким. За цим критерієм Україна за рівнем податкового навантаження у 25,5 % знаходиться в одній групі з такими країнами, як США (26,4%), Японія (25,8), Португалія (33,9), Ірландія (28,4), Австралія (31,5), Туреччина (31,1), Узбекистан (24%) [6, с. 8].

Проте такий розрахований показник не є достатньо повним, оскільки до податкових надходжень не враховуються внески у соціальні фонди, які з прийняттям Податкового

Таблиця 1. Показники податкового навантаження в Україні 2008—2011 рр.

Показники	Роки			
	2008	2009	2010	2011
Податкові надходження до зведеного бюджету України, млн грн.	227164,8	208073,2	234447,7	334691,9
ВВП, млрд грн.	948,1	913,3	1094,6	1314
Рівень бюджетного податкового навантаження, %	24,0	22,8	21,4	25,5

Джерело: розраховано за даними [4].

кодексу були визначені як неподаткові платежі. Проте платникам податків байдуже, яким чином вилучаються в них доходи: у вигляді податків чи у вигляді внесків у соціальні фонди. Враховуючи сказане, можна визначити рівень загального податкового навантаження в Україні на рівні 36%. Порівнюючи показник податкового навантаження України з іншими країнами з розвинутою ринковою економікою, можемо побачити, що даний показник у нашій державі є середнім. Для більшості українських суб'єктів господарювання сплата усіх податків і зборів є надто обтяжливою, що призводить до зменшення обсягів їхніх капіталів і тому змушує приховувати доходи.

Ставка податку має значення при визначенні загального податкового навантаження і враховується при визначенні стратегії фінансування і податкового планування компаній [3, с. 46]. Чим нижче податковий тягар на економіку, тим більш привабливою вона є для іноземних інвесторів. Це означає, що важливим для України є зниження податкового тиску на платників податків і, відповідно, встановлення більш привабливих умов для вчинення інвестиційної діяльності.

Прозорість системи оподаткування дає можливість уникнути подвійного оподаткування і передбачає єдиний підхід як до вітчизняних, так і до іноземних інвесторів.

Згідно нового Податкового кодексу, в Україні відбуватиметься поступове зниження ставки податку на прибуток на 2 відсотки щорічно до рівня 16% на 01.01.2014 року [1].

Завдяки проведенню податкової реформи в Україні поступово скорочується як рівень податкового навантаження, так і кількість та тривалість платежів зі сплати податків.

Зокрема, завдяки прийняттю та набуттю чинності ряду положень Податкового кодексу від 02.12.2010 № 2755-VI, Закону України 08.07.2010 № 2464-VI "Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування" та інших нормативних актів кількість податкових платежів на рік було скорочено до 28 проти 135 платежів у попередньому періоді. Для порівняння: у Білорусії цей показник становить 112, у Грузії — 30, Латвії — 7, Російській Федерації — 22, Польщі — 40, Чехії — 12.

Крім того, завдяки впровадженню в дію пункту 49.4 Податкового кодексу України, відповідно до якого платники податків, що належать до великих та середніх підприємств, подають податкові декларації до органу державної податкової служби лише в електронній формі, тривалість процесу сплати податків в Україні була скорочена на 166 годин — до 491 години на рік.

Стимулювання інвестиційної діяльності в Податковому Кодексі проявляється також у тому, що на 10 років звільняються від оподаткування прибутку підприємства легкої промисловості (крім підприємств, які виготовляють продукцію з давальницької сировини) та суб'єкти господарської діяльності з надання готельних послуг, підприємства суднобудівної та літакобудівної галузі, а також машинобудування для агропромислового комплексу. Цей механізм звільняє від оподаткування підприємства легкої промисловості та деякі інші галузі для забезпечення розвитку цих галузей господарювання. Таке звільнення є дуже привабливим для іноземних інвесторів, оскільки дозволяє їм вкладати свої кошти в розвиток таких підприємств, отримувати прибуток і не зменшувати свої доходи на суму сплачених податків.

У Податковому Кодексі передбачено декілька методів нарахування амортизації на основні засоби. Серед них необхідно виділити метод прискореного зменшення залишкової вартості, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первинної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної суми амортизації, яка обчислюється відповідно до строку корисного використання об'єкта і подвоюється [1]. Цей механізм дозволяє використовувати норми прискореної амортизації для устаткування, що є позитивним моментом для інвестування коштів, оскільки існує можливість модернізувати виробництво, запровадити новітні технології, нарощувати обсяги виробництва.

Положеннями Податкового Кодексу передбачені пільги з податку на прибуток і додану вартість з енергозбереження. Регулюючий потенціал таких преференцій полягає в наступному — звільнення від оподаткування частини прибутку, отриманого від реалізації інноваційно-інвестиційних проектів. Уведення енергозберігаючих технологій є поштовхом для створення інноваційних технологій, а це означає інвестування коштів у такі технології. Пільгове оподаткування підприємств з енергозберігаючими технологіями зацікавлює інвесторів вкладати кошти саме в такі підприємства для того, щоб одержувати більш високі прибутки і нести мінімальні ризики при здійсненні інвестиційного проекту.

ВИСНОВКИ

Таким чином, формуванню вигідного інвестиційного клімату в Україні мають сприяти масштабні комплексні заходи щодо поліпшення умов діяльності інвесторів, розширення механізмів та інструментів здійснення інвестування та реалізації інвестиційних проектів. Збільшення обсягу інвестицій в економіці України забезпечить прискорення соціально-економічного розвитку регіонів та пріоритетних галузей виробництва.

Необхідно відзначити, що зі змінами в економічній політиці, зокрема у податковій (ухвалення Податкового кодексу, скасування багатьох видів податків, зниження податкового навантаження), інвестиційна привабливість України зростає.

Література:

1. Податковий кодекс України — за станом на 15 грудня 2010 року / Верховна Рада України. — Офіц. вид. — К.: Велес. вид-во, 2010. — 336 с.

2. Іванов Ю.Б. Податкові стимули розвитку підприємств / Ю.Б. Іванов, В.В. Колесник // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. — 2008. — № 2 (12). — С. 108—114.

3. Мельник В. М. Вплив бюджетно-податкового регулювання на розвиток промислового виробництва в Україні / В.М. Мельник, Г.С. Мельничук // Фінанси України. — 2008. — № 12. — С. 44—52.

4. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua

5. Соколовська А.М. Деякі методологічні проблеми розрахунку показників податкового навантаження / А.М. Соколовська // Бюлетень фінансово-податкового законодавства і практики його застосування. — 2009. — № 2 (2). — С. 18—32.

6. Соскін О. Трансформація податкової системи в контексті формування сучасної економічної моделі України / О. Соскін // Економічний часопис—XXI. — 2011. — № 3—4. — С. 7—14.